

Sygn. akt I A Ca 491/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 października 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Irena Ejsmont - Wiszowata
Sędziowie	:	SA Małgorzata Dołęgowska SO del. Dariusz Małkiński (spr.)
Protokolant	:	Iwona Aldona Zakrzewska

po rozpoznaniu w dniu 15 października 2015 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **I. D.**

przeciwko (...) **Bank S.A. w W.**

o ustalenie

na skutek apelacji **powódki**

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 11 marca 2015 r. sygn. akt I C 661/14

I. **oddala apelację;**

II. **odstępuje od obciążania powódki kosztami procesu w instancji odwoławczej.**

(...)

UZASADNIENIE

Powódka I. D. wystąpiła przeciwko pozwanemu (...) Bank S.A. z siedzibą w W. z pozwem o ustalenie nieważności umowy poręczenia nr (...) z dnia 8 lipca 2013 r. oraz oświadczenia o poddaniu się egzekucji złożonemu pozwanej dnia 15 lipca 2013 r. Wnosiła również o zasądzenie od pozwanego na jej rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Pozwany (...) Bank S.A. z siedzibą w W. wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powódki na jego rzecz kosztów procesu.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 11 marca 2015 r. oddalił powództwo, odstępując jednocześnie od obciążania powódki kosztami zastępstwa procesowego strony pozwanej.

Orzeczenie to zostało oparte o następujące ustalenia faktyczne i ocenę prawną.

Powódka I. D. od 12 lat poważnie choruje, w związku z czym przyjmuje silne leki przeciwbólowe, w tym morfinę. Nie zaburzają one jednak jej świadomości i możliwości swobodnego podejmowania decyzji.

W dniu 8 lipca 2013 r. mąż powódki A. D. zawarł z pozwanym (...) Bank S.A. w W. umowę kredytu inwestycyjnego nr (...), opiewającego na kwotę 134.451,44 złotych. W tym też dniu, powódka celem zabezpieczenia powyższej umowy udzieliła Bankowi poręczenia spłaty kredytu w ramach umowy nr (...), która w związku ze stanem zdrowia powódki została zawarta w jej miejscu zamieszkania w B., przy ul. (...). Na jej podstawie powódka zobowiązała się względem pozwanej wykonać za swego męża A. D. wszelkie zobowiązania wynikające z zawartej przez niego umowy kredytu nr (...) na wypadek, gdy ten by ich nie wykonał. Zabezpieczeniem spłaty zaciągniętego przez A. D. kredytu była także hipoteka do kwoty 228.567,45 zł na nieruchomości stanowiącej odrębną własność lokalu mieszkalnego przy ul. (...) w B., będącej własnością powódki i jej męża na zasadach wspólności ustawowej małżeńskiej.

W dniu 15 lipca 2013 r. w związku z udzielonym A. D. kredytem oraz umową poręczenia powódka złożyła pozwanej oświadczenie o poddaniu się egzekucji. Na jego podstawie poddała się egzekucji w zakresie zobowiązania kredytowego swego męża.

W dniu 6 września 2013 r. w tragicznych okolicznościach zmarł mąż powódki.

Zarówno w chwili zawierania umowy poręczenia kredytu, jak i w dniu składania oświadczenia o poddaniu się egzekucji powódka miała zachowaną zdolność świadomego i swobodnego powzięcia decyzji i wyrażenia woli oraz nie zdradzała jakichkolwiek objawów mogących zaburzyć jej sferę motywacyjną.

Sąd ustalając, że powódka w chwili podpisywania umowy poręczenia i oświadczenia o poddaniu się egzekucji nie znajdowała się w stanie wyłączającym jej świadomość, oparł się w tym względzie na co do zasady zbieżnych ze sobą opiniach biegłych z zakresu psychiatrii. W sprawie zostały dopuszczone dwie opinie, z których pierwsza sporządzona przez biegłą G. M. w ocenie Sądu była w całości miarodajna, natomiast druga wykonana przez biegłą M. G.-K. nie zasługiwała na podzielenie jedynie w tej części, w której biegła ta sugerowała, że w dniach 8 i 15 lipca 2013 r. świadomość powódki mogła być zaburzona. Sąd zaznaczył, iż biegła swoje wnioski w tym zakresie oparła m.in. na twierdzeniach siostry powódki, która nie była zawnioskowana jako świadek, a zatem biegła nie mogła się nimi posługiwać (nie stanowiły one materiału procesowego). Nadto zdaniem Sądu siostra powódki, jako jej najbliższa krewna (powódka nie ma dzieci), jest zainteresowana wynikiem sprawy. Powódka twierdząc zaś, że prawdopodobnie miała podawane większe dawki leku, gdyż zginęła jej wówczas porcja morfiny, na tę okoliczność nie przedłożyła żadnych dowodów. Biorąc z kolei pod uwagę fakt, iż morfina zalicza się do leków ścisłego zarachowania i nie jest w związku z tym możliwe jej nabycie w nieograniczonych ilościach, jej twierdzenia o rzekomym zaginięciu tego medykamentu były zdaniem Sądu niewiarygodne. Zwłaszcza, że z dokumentacji złożonej do akt sprawy nie wynika, by w tym czasie lekarz odnotował brak morfiny. Wręcz przeciwnie, w dniach w których dokonywane były czynności, u powódki z wizytą domową zjawiał się lekarz i nie stwierdził u powódki żadnych zaburzeń świadomości.

W efekcie Sąd powołując się na art. 82 k.c. uznał, że powódka nie sprostала obowiązkowi wynikającemu z tego przepisu i powództwo oddalił.

Z uwagi na trudną sytuację zdrowotną i finansową powódki Sąd odstąpił na zasadzie art. 102 k.p.c. od obciążania jej kosztami postępowania.

Powyższy wyrok został w całości zaskarżony przez powódkę apelacją. Autorka środka odwoławczego wyrokowi temu zarzuciła:

1) naruszenie prawa materialnego, tj. art. 82 k.c. poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, że w dniach 8 i 15 lipca 2013 r. była ona świadoma podejmowanych przez nią decyzji i nie zachodziły u niej jakiegokolwiek zaburzenia wyłączające świadome lub swobodne wyrażenie woli w przedmiocie zawarcia umowy poręczenia oraz złożenia oświadczenia o poddaniu się egzekucji, w sytuacji gdy z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, zwłaszcza jej zeznań i opinii biegłego sądowego M. G. – K. wynika, że takie zaburzenia we wskazanym okresie wystąpiły;

2) naruszenie przepisów postępowania mających istotny wpływ na wynik sprawy:

a) art. 232 zd. 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, że nie wywiązała się ona z obowiązku udowodnienia okoliczności, iż w dniach 8 i 15 lipca 2013 r. wystąpiły u niej zaburzenia świadomości i znajdowała się w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji w przedmiocie zawarcia umowy poręczenia oraz złożenia oświadczenia o poddaniu się egzekucji,

b) art. 232 zd. 2 k.p.c. poprzez nieprzeprowadzenie z urzędu dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu psychiatrii celem wyjaśnienia rozbieżności wynikających z dotychczasowych opinii sądowych zgromadzonych w sprawie,

c) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów zgromadzonych w sprawie i niedanie przez Sąd wiary jej zeznaniom w przedmiocie braku jej świadomości i pełnego rozeznania w zakresie składanych przez nią oświadczeń woli w dniach 8 i 15 lipca 2013 r., błędną ocenę opinii biegłego z zakresu psychiatrii i uzależnienia od alkoholu G. M., uznanie wniosku z opinii biegłego sądowego z zakresu psychiatrii M. G.-K. za niedopuszczalny oraz pominięcie i brak jakiegokolwiek oceny pozostałych wniosków sformułowanych przez tą biegłą, a także ustalenie, iż wnioski obu opinii sądowych sporządzonych w sprawie są zbieżne ze sobą;

3) art. 328 § 2 k.p.c. polegające na niewskazaniu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku przyczyn, dla których Sąd I instancji odmówił wiarygodności i mocy dowodowej jej zeznaniom.

Wskazując na powyższe wносиła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez uwzględnienie powództwa oraz zasądzenie na jej rzecz od pozwanej kosztów procesu za obie instancje. Jako ewentualny zgłosiła wniosek o przeprowadzenie w sprawie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu psychiatrii na okoliczność aktualnego jej stanu zdrowia, występujących u niej zaburzeń czynności psychicznych i funkcji poznawczych, a także oceny czy podejmowane przez nią czynności prawne w dniach 8 i 15 lipca 2013 r. nastąpiły z pełnym rozeznaniem i świadomością.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powódki podlegała oddaleniu.

Podniesione w apelacji zarzuty nie mogą odnieść oczekiwanego przez jej autorkę skutku. Sąd Apelacyjny w pełni podziela bowiem ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i przyjętą na ich podstawie ocenę prawną.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 82 k.c. wskazać należy, wbrew odmiennemu przekonaniu skarżącej, iż Sąd I instancji dokonał prawidłowej subsumpcji ustalonego stanu faktycznego, nota bene w zasadniczym jego zrębie niespornego, pod określoną przez siebie normę prawa materialnego. Przypomnieć w tym miejscu trzeba, że prawidłowe sformułowanie zarzutu naruszenia prawa materialnego może sugerować błąd w wykładni językowej lub pozajęzykowej (funkcjonalnej, systemowej, celowościowej) bądź też błędną subsumpcję, czyli podporządkowanie ustalonego stanu faktycznego pod niewłaściwy przepis. Doktryna uznaje również za przejaw naruszenia prawa materialnego pominięcie kontekstu prawa materialnego poprzez nieprzytoczenie określonego przepisu tego prawa. Tymczasem Sąd Okręgowy w wygłoszonym w trybie art. 328 § 1¹ k.p.c. uzasadnieniu przytoczył w postaci literalnej regulację z art. 82 k.c. i do niej został odniesiony stan faktyczny wynikający z niniejszej sprawy. Faktem jest, iż część ustaleń Sądu I instancji, odnoszących się do stanu mentalnego powódki w chwili składania oświadczeń woli w dniach 8 i 15 lipca 2013 r., jest kwestionowana przez skarżącą, tym niemniej żadną miarą nie wpływa to na prawidłowość

subsumpcji. Sąd Okręgowy dokonał więc właściwego przyporządkowania normy prawa materialnego i wywiódł z jej treści odpowiednie wnioski.

Wbrew przeciwnym sugestiom apelującej, Sąd ten nie zaprzeczył - skądinąd trafnemu - pogładowi wyrażanemu w doktrynie i orzecznictwie, że stan wyłączający świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli nie może być rozumiany dosłownie, wobec czego nie musi oznaczać całkowitego zniesienia świadomości i ustania czynności mózgu. W każdym razie nie wynika to z żadnego fragmentu transkrybowanego uzasadnienia. Z drugiej strony podkreślenia wymaga, że stan wyłączający swobodę powzięcia decyzji i wyrażenia woli musi być - co jest oczywiste - całkowity. Tego zaś w świetle zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego nie sposób było przyjąć. Poza tym nie można a priori przyjmować istnienia stanu wyłączającego świadomość nawet osób chorych psychicznie lub niedorozwiniętych umysłowo i to nawet wtedy, gdy są ubezwłasnowolnione całkowicie lub częściowo (powódka taką osobą nie jest), gdyż w danym momencie działać one mogą z wystarczającym rozeznaniem, czyli w stanie tzw. lucidum intervallum (wyrok SA w Poznaniu z dnia 17 kwietnia 2013 r., sygn. akt I ACa 251/13).

Odnosząc się natomiast do zarzutów naruszenia prawa procesowego, a konkretnie art. 232 zd. pierwsze i drugie k.p.c. w kontekście przyjęcia przez Sąd I instancji, że powódka nie wywiązała się ze swoich obowiązków dowodowych i nieprzeprowadzenia z urzędu dowodu z opinii biegłego sądowego, należy stwierdzić, że w świetle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego i poglądów wyrażonych w literaturze przedmiotu, dopuszczenie dowodu z urzędu może nastąpić jedynie wówczas, gdy sąd nie dysponuje możliwością zrekapitulowania zebranego materiału dowodowego, czy też wyprowadzenia z niego konkretnych, zamykających ustalenia wniosków (por. wyrok SN z dnia 22 marca 2007 r., III CSK 375/06, Lex nr 308863; A. G., Dopuszczalność dowodu z urzędu a zarzucalność procesowa tej czynności sądu cywilnego, P.. 2001, nr 11-12). Dopuszczenie dowodu z urzędu nie może mieć jednak miejsca wówczas, gdy sąd niejako zastępuje stronę zobowiązaną do dowodzenia. Takie działanie sądu może bowiem prowadzić do naruszenia konstytucyjnego prawa do bezstronnego sądu i odpowiadającego mu obowiązku przestrzegania zasady równego traktowania stron - art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (zob. wyroki SN: z dnia 12 grudnia 2000 r., V CKN 175/00, OSP 2001, z. 7-8, poz. 116; z dnia 3 kwietnia 2003 r., II PK 223/02, Lex nr 190750). Znajduje to również odzwierciedlenie w sformułowanej w orzecznictwie strasburskim zasadzie równości broni stron każdego procesu cywilnego, wkomponowanej w pojęcie rzetelności procesu sądowego w rozumieniu art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. Nr 61, poz. 284, ze zm.). Istotnym przy tym jest, że uprawnienie sądu do przeprowadzenia dowodu z urzędu pozostaje uprawnieniem procesowym w toku całego postępowania dowodowego, także w postępowaniu apelacyjnym i nie może przekształcić się w procesowy obowiązek sądu (zob. wyrok SN z dnia 17 kwietnia 2008 r., I CSK 79/08, Lex nr 395251).

Sąd Apelacyjny nie dostrzegł potrzeby dopuszczenia dowodu z opinii kolejnego biegłego z uwagi na sugerowaną przez powódkę rzekomą sprzeczność uprzednio przeprowadzonych w sprawie opinii i zauważa, zgadzając się z Sądem meriti, że opinie biegłych G. M. i M. G.-K. w swoim podstawowym zrębie są zbieżne. Obie biegłe potwierdzają, że dawkowanie leków w sposób zalecany przez lekarzy w tym przypadku nie powinno doprowadzić do stanu wyłączającego chociażby w części świadomość powódki, ani też do całkowitego zniesienia swobody podejmowania decyzji i wyrażania woli. Sąd Apelacyjny dostrzega wprawdzie, że opinia drugiej z biegłych wariantuje swoje tezy. Biegła ta bowiem wypowiada się o możliwości zniesienia świadomości powódki, jeżeli doszłoby do przedawkowania leków bądź ich zażycia w ilości nadmiernej, chociaż w dawkach dopuszczalnych. Z jednej strony posługuje się więc pojęciem prawidłowej ilości dawek leku, a z drugiej strony ich nadmiarem. Tyle, że sugestie dotyczące realności drugiego wariantu zdarzeń nie znajdują wsparcia w ujawnionym w sprawie materiale dowodowym. W konsekwencji należało więc przyjąć, że dawki były prawidłowe. Sąd nie może bowiem - jak już wyżej zasygnalizowano - wyręczać stronę, ani posługiwać się domniemaniami faktycznymi dla zastąpienia luki dowodowej w postaci braku jakichkolwiek wiarygodnych dowodów potwierdzających, że doszło do przedawkowania leków opioidowych, które w efekcie miało doprowadzić w dniach 8 i 15 lipca 2013 r. do ograniczenia świadomości i swobody powódki w związku z podpisaniem umowy i oświadczenia o poddaniu się egzekucji. W rezultacie zarzuty te również nie zasługiwały na uwzględnienie.

Za chyby należy też uznać podniesiony w apelacji zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. W odniesieniu do tego zarzutu odwołać się trzeba do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2002 r., sygn. alt II CKN 817/00, opubl.

Lex nr 56906, w świetle którego jeżeli z określonego materiału dowodowego sąd wyprowadza wnioski logicznie poprawne i zgodne z doświadczeniem życiowym, to ocena sądu nie narusza art. 233 § 1 k.p.c. (reguł swobodnej oceny dowodów) i musi się ostać choćby w równym stopniu, na podstawie tego materiału dowodowego, dawały się wysunąć wnioski odmienne. Tylko w przypadku, gdy brak jest logiki w wiązaniu wniosków z zebranymi dowodami lub gdy wnioskowanie sądu wykracza poza schematy logiki formalnej albo, wbrew zasadom doświadczenia życiowego, nie uwzględnia jednoznacznych praktycznych związków przyczynowo-skutkowych to przeprowadzona przez sąd ocena dowodów może być skutecznie podważona.

W kontekście przytoczonego wyżej poglądu Sądu Najwyższego zgodzić się więc należy z dokonaną przez Sąd I instancji oceną dowodów zgromadzonych w niniejszej sprawie. W całości jest ona bowiem logiczna i zgodna z zasadami doświadczenia życiowego. Nadto w aspekcie logiczności, spójności i zgodności z materiałem dowodowym opinii biegłej M. G.-K. wspomnieć należy, że opinia ta, w części, w której artykułuje wariant numer 2 wniosków końcowych, jest oderwana od zebranego materiału dowodowego i tak naprawdę usurpuje sobie prawo do czynienia ustaleń faktycznych, co jest niedopuszczalne i w sposób rażący narusza art. 278 § 1 k.p.c. W orzecnictwie Sądu Najwyższego już od dawna ukształtował się niezmienny do chwili obecnej pogląd, że opinia biegłego ma na celu ułatwienie sądowi należytej oceny zebranego w sprawie materiału wtedy, gdy potrzebne są do tego wiadomości specjalne. Nie może być ona natomiast sama źródłem materiału faktycznego sprawy, ani tym bardziej stanowić podstawy ustalenia okoliczności będących przedmiotem oceny biegłego (zob. wyrok SN z dnia 11 lipca 1969 r., I CR 150/69, opubl. OSNC 1970 nr 5, poz. 85, wyrok SN z dnia 19 grudnia 2006 r., V CSK 360/06, opubl. Lex nr 238973).

W konsekwencji nie sposób uznać, że formułowanie przez drugą z biegłych określonych ustaleń faktycznych - sięgających do twierdzeń składanych przez osobę, która nie była nawet zawnioskowana jako świadek i wiązanie ich z zeznaniami powódki, które jakkolwiek wchodzą w zakres materiału procesowego sprawy, to zdaniem Sądu Apelacyjnego są niewiarygodne, bo pochodzące od osoby zainteresowanej treścią rozstrzygnięcia - mogło wytworzyć jakąkolwiek wątpliwość i tym samym podważyć ustalenia Sądu I instancji. Sąd ten miał prawo oprzeć się na pierwszym wariantcie opinii biegłej M. G.-K. i na opinii biegłej G. M., opinie te w istotnych fragmentach są zbieżne, a przy tym zgodne z pozostałym, zgromadzonym zgodnie z obowiązującym prawem procesowym, materiałem dowodowym.

Nie mógł także odnieść zamierzonego skutku zarzut powódki dotyczący naruszenia przez Sąd I instancji art. 328 § 2 k.p.c. Owszem, uzasadnienie ustne cechuje pewna lakoniczność i styl, który jest odmienny od stosowanego w uzasadnieniach pisemnych, ale stwierdzić równocześnie należy, że uzasadnienie ustne Sądu I instancji zawiera wszystkie elementy, o których mowa w art. 328 § 2 k.p.c. i pomimo swej lakoniczności, pobieżności niektórych elementów, poddaje się kontroli instancyjnej.

Oceniając końcowo roszczenie powódki w kontekście zgodności zawartych przez nią umów z zasadami współzycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.), podzielić należy pogląd podkreślający, że powołanie się na zasady współzycia społecznego nie może podważać ani modyfikować wyraźnych dyspozycji przepisów prawnych, które, kierując się względami bezpieczeństwa obrotu prawnego, przewidują sankcję bezwzględnej nieważności czynności sprzecznych z prawem, a nie przewidując żadnych od tego wyjątków samodzielnie i wyczerpująco przesadzają o prawach stron. Pogląd ten prowadzi do wniosku, że przepisu art. 5 k.c. nie stosuje się w sprawie o ustalenie nieważności umowy na podstawie art. 58 § 1 k.c. (por. SN w wyroku z dnia 5 lutego 2002 r., II CKN 726/00, LEX nr 521911).

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 385 k.p.c. orzeczono jak w pkt I wyroku.

Z uwagi na trudną sytuację materialną i zdrowotną powódki, którą w ślad za Sądem meriti dostrzega również Sąd Apelacyjny, o kosztach instancji odwoławczej postanowiono zgodnie z art. 102 k.p.c.

(...)